

# ტურიზმის ეკონომიკა და ინფრასტრუქტურა

## გურიის ტურიზმის განვითარების პოტენციალი და ეკონომიკა

ბესიკ ბარკალაია,

სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

ქეთევან ქაჯაია,

სტუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის დეპარტამენტის

ასისტენტ პროფესორი

ტურიზმს როგორც მეურნეობის დარგს, ბუნებრივი რესურსების გამოყენების აშკარად გამოხატული ორიენტაცია აქვს. სხვა სამეურნეო დარგებისაგან განსხვავებით, რომელთა პროდუქცია ტრანსპორტით მიდის მომხმარებელამდე, ტურიზმი, პირიქით ხელს უწყობს ადამიანების გადაადგილების მძლავრ მისწრაფებას რეკრეაციული რესურსების თავმოყრის ადგილებისაკენ. ტურისტული რესურსების მოხმარება მათი ლოკალიზაციის ცენტრებში ხდება, მაგრამ არა „ამოღების“ გზით. ტურიზმი ხშირად ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის პიონერად გვევლინება და სამეურნეო ბრუნვაში ითრევს ადრე გამოუყენებელ ბუნებრივ კომპლექსებსა და მათ ელემენტებს: მაღალ და მიუვალ მთებს, გამოქვაბულებსა და მღვიმეებს, მდინარეებსა და ტბებს, ეგზოტიკურ და უნიკალურ ლანდშაფტს და სხვ.

ტურიზმი ბუნების მრავალმიზნობრივი მომხმარებელია და ბუნებათსარგებლობის თავისებურ სფეროს განაგებს. ვინაიდან იგი აკმაყოფილებს მოსახლეობის სხვადასხვა სოციალურ-დემოგრაფიული ჯგუფების რეკრეაციულ მოთხოვნილებებს ბუნების ნიაღში, ამდენად, მას ბუნებრივი კომპლექსების მიმართ მეტად მრავალფეროვანი და განსხვავებული მოთხოვნები გააჩნია. ამასთან, წარმატებით ახერხებს დაკავშირებას ისეთ დარგებთან, როგორიცაა სოფლის მეურნეობა (აგროტურიზმი), სატყეო მეურნეობა (ბუნებრივი პარკები), მეთევზეობა (აკვაპარკები), ბუნების დაცვა (ეროვნული პარკები).

ტურიზმის ერთ-ერთი საყურადღებო და საყოველთაო მნიშვნელობის ამოცანაა (რაც მოცემულია ტურიზმის საერთაშორისო ქარტიის) — ადამიანებს ასწავლოს და შეაყვაროს ბუნება, გააცნოს მისი კანონები, მოეპყრას მას შეგნებულად და სათუთად. ცივილიზებულ ადამიანს არ შეეფერება ბუნებათმწყობრების როლი და თუ იგი აქტიურად ერევა ბუნებრივ პროცესებში, ვალდებულიც არის გაითვალისწინოს მისი კანონები, რათა არ იწვნოს მისგან უბედურებები. მაგრამ საზოგადოების დიდ

ნაწილს და მათ შორის ტურისტს (ფორმალური ნიშნების მიხედვით და არა მაღალი ეკოკულტურის მქონე პირს) ჯერ კიდევ არა აქვს გაცნობიერებული ბუნებასთან დადებითი კონტაქტის მთელი სიკეთე და ერთმანეთთან ურთიერთშემოქმედების საკაცობრიო მნიშვნელობა.

ტურიზმი არნახული ტემპებით ვითარდება მსოფლიოში და თავისი ინტერესების ორბიტაში სულ უფრო ახალ და რეკრეაციულად ჯერ კიდევ აუთვისებელ ტერიტორიებს აქცევს. ამიტომ ბევრ დადებითთან ერთად, მას გარკვეული საფრთხეც მოაქვს, ეხება ეს ტურისტების მიმღები ქვეყნების მოსახლეობის კულტურას, ფსიქიკას და ბუნებას. ეს უკანასკნელი რომელსაც ბევრი სპეციალისტი ეკოლოგიურ კატასტროფას უწინასწარმეტყველებს, გადარჩენის და დაცვის გადაუდებელ ღონისძიებებს ითხოვს. მათგან ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ღონისძიება კი დაცული ტერიტორიების ფართო ქსელის შექმნას გულისხმობს. ბევრ, სხვადასხვა სასიკეთო ფუნქციასთან ერთად (ბიოლოგიური რესურსების შენარჩუნება, წყალმარეგულირებელი მნიშვნელობა, ნიადაგის დაცვა, კლიმატის სტაბილიზება, გენეტიკური რესურსების დაცვა, რეკრეაციული საქმიანობის განვითარება, მძლავრი ინფრასტრუქტურის ბაზაზე სამუშაო ადგილების შექმნა, ჯანმრთელი და უსაფრთხო სასიცოცხლო ბუნებრივი გარემოს, ტრადიციული ფასეულობების და ეკოლოგიური ნონასწორობის შენარჩუნება, საგანმანათლებლო, მათ შორის ეკოლოგიური შეგნების ამაღლების ხელშეწყობა და სხვ.), მისი ერთ-ერთი დანიშნულება, ტურიზმის მოწესრიგებულ განვითარებასაც ითვალისწინებს ეკოტურიზმის ჩარჩოებში.

ტურისტული ბუნებათსარგებლობის ბევრი ფორმა და სახეობა არსებობს, რომელთა მეტად განზოგადოებული ტიპოლოგია ფუნქციური ნიშნების მიხედვით სამ ძირითად ჯგუფად შეიძლება დაიყოს:

- ბუნებათსარგებლობის ტურისტულ-გამაჯანსაღებელი ტიპი — ემსახურება ადამიანის ფიზი-

კური და ფსიქიკური ძალების მარტივ და გაფართოებულ აღდგენას, სანარმოო და საყოფაცხოვრებო დაღლილობისა და დაავადებათა პროფილაქტიკაზე მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას;

- ბუნებათსარგებლობის ტურისტულ-სპორტული ტიპი — ემსახურება ადამიანის ფიზიკური ძალების გაფართოებულ აღდგენაზე მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას და დაკავშირებულია უნიკალურ და ძნელად მისადგომ ბუნებრივ კომპლექსებთან, მოითხოვს ბუნებრივი ზღუდეებისა და წინაღობების არსებობას, ექსტრემალურ ბუნებრივ პირობებს;

- ბუნებათსარგებლობის შემეცნებით-ტურისტული ტიპი — უზრუნველყოფს პიროვნების ინტელექტუალური ძალების და სულიერი პოტენციალის ფუნქციური განვითარების რეალიზაციას. ამასთან, ლაპარაკია ძირითად ინფორმაციულ ფასეულობათა მოხმარებაზე, რომელიც საექსკურსიო ობიექტების და ლანდშაფტების ადგილზე შეცნობის გზით ხდება. ამ ტიპს ახასიათებს მაღალი მომთხოვნელობა როგორც ბუნებრივი კომპლექსების, ასევე მათი ისეთი თვისებების მიმართ, როგორიცაა ატრაქციულობა (მიმზიდველობა), უნიკალურობა, ეგზოტიკურობა.

ბუნებრივ ტურიზმს დადებითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია ეკოლოგიაზე. კერძოდ, მას შეუძლია იზრუნოს გარემოს გაუმჯობესებაზე, რადგან ტურისტებს მოსწონთ მიმზიდველი, სუფთა და დაუბინძურებელი ადგილების ნახვა. ტურიზმი სტიმულირებს უკეთეს გარემოს დასუფთავებას, აკრძალვებით და საქმიანობით ზღუდავს საპაერო, წყლის, ხმაურის და ესთეტიკურ გაჭუჭყიანებას; ხელს უწყობს ლანდშაფტების გადატვირთვის შემცირებას და მათი გარეგნული სახის გაუმჯობესებას სათანადო პროექტირების და მშენებლობის გზით. თვით მისი ობიექტები, თუ კი ისინი კარგად არის განლაგებული და დაპროექტებული, ამშვენებს როგორც საქალაქო, ისე სასოფლო ლანდშაფტებს. გარემოს ხარისხობრივ გაუმჯობესებას ხელს უწყობს აგრეთვე ტურისტული ინფრასტრუქტურის სრულყოფას, გამსაკუთრებით, წყალმომარაგების, კანალიზაციის და მყარი ნარჩენების მოშორების სფეროში. მნიშვნელოვანია აგრეთვე მისი როლი ადგილობრივი მოსახლეობის, განსაკუთრებით, ახალგაზრდების, ეკოლოგიური განათლების დონის ამაღლებაში. ხედავს რა ტურისტების დაინტერესებას გარემოს დაცვისადმი, მოსახლეობა უკეთესად გრძნობს და ითვისებს მშობლიურ რაიონში ამ საკითხის მნიშვნელობას და ბუნებისადმი ზრუნვის აუცილებლობას. ასევე, მრავალმხრივ საყურადღებოა ტურიზმის სოციალურ-ეკონომიკური ზეგავლენა ეროვნული პარკების არსებობაზე. ბევრ, დიდი ფართობის მქონე განვითარებად ქვეყანაში ისინი შეიქმნა არა მარტო ბუნების დაცვის, არამედ ტურიზმის, როგორც ეკონომიკურად შემოსავლიანი დარგის განვითარების მიზნით. უფრო პატარა ქვეყნებში (მათ რიცხვს საქართველოც ეკუთვნის), რომელთაც ლამაზი ბუნებრივი ლანდშაფტები, იშვიათი მცენარეულობა და ფაუნის პოპულაციები გააჩნია, ეროვნული პარკები ძირითადად ეკოსის-

ტემების დასაცავად და ბუნებრივი გარემოს შესანარჩუნებლად გაიზარება. ამ შემთხვევაში, ტურიზმი ასრულებს დამხმარე, მაგრამ აუცილებელი რგოლის როლს, რომლიდანაც მიღებული შემოსავლის ნაწილი შეღავათი ეკოსისტემების აღდგენას და დაცვას უნდა მოხმარდეს.

ბუნებრივი ტურისტული რესურსების ეკონომიკური შეფასება გულისხმობს მათი გამოყენების ეფექტურობის ფულად გამოსახვას. ფულადი შეფასება აუცილებელია ტურიზმის განვითარებისათვის საჭირო კაპიტალდაბანდებების დასაბუთებისათვის და მათი კვლავნარმოებისათვის, დაცვისა და დაზიანებული ეკოსისტემების აღდგენისათვის.

ეკონომიკური შეფასება უნდა ითვალისწინებდეს სახალხო მეურნეობის გრძელვადიან გეგმაში ტურიზმის განვითარებისათვის აუცილებელი ბუნებრივი რესურსების გამოყენების აუცილებელ შედეგებს. ამისათვის საჭიროა:

1) ქვეყნის ტერიტორიაზე შეფასდეს ტურიზმში გამოსაყენებელი ბუნებრივი რესურსები ერთიან მეთოდოლოგიურ საფუძველზე;

2) შეფასებაში გათვალისწინებულ იქნას გამოყენების პოტენციური ეფექტი;

3) რესურსების შეფასების საქმეში, გათვალისწინებულ იქნას დროის ფაქტორი;

ბუნებრივი რესურსების გამოყენება ტურისტული მიზნებისათვის განსხვავდება სხვა სახის ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისაგან, რაც ძირითადად ეყრდნობა ამოღების წესს, რის შედეგადაც მნიშვნელოვნად ზიანდება როგორც ლანდშაფტი, ისე ეკოსისტემები.

ტურისტული ბუნებრივი რესურსების ძირითადი გამოყენება ხდება:

ა) ადამიანის მიერ მიმზიდველი ბუნებრივი ობიექტების დათვალიერებით (ვიზუალური შეხება გარემოსთან);

ბ) ბუნებრივ ლანდშაფტზე, ადამიანის მოძრაობის შედეგად გარკვეული ფიზიკური ზემოქმედებით (გადაადგილება);

პირველ შემთხვევაში, ბუნებრივ რესურსებზე ზეგავლენა არ არსებობს. მეორე შემთხვევაში, გარკვეულწილად არსებობს.

სხვა დარგებისაგან განსხვავებით, ტურიზმის რეგლამენტირებული გამოყენებისას მცირდება ნეგატიური ფიზიკური ზეგავლენა რესურსებზე, რაც გარკვეულწილად ხელს უწყობს რესურსების კვლავნარმოების ბუნებრივ პროცესს.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის ამოსავალ პრინციპს წარმოადგენს ხელი შეუწყოს მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში ტურიზმის მდგრად განვითარებას, რაც ნიშნავს გარკვეული ეკონომიკური სტაბილური სარგებლის მიღების შემთხვევაში ბუნებრივი და კულტურული რესურსების ისეთი დონით გამოყენებას რათა ისინი შენარჩუნებულ იქნას მომავალში მუდმივი სარგებლობისათვის.

ბუნებრივ ტერიტორიებზე ტურიზმის არასწორმა განვითარებამ და მართვამ, შესაძლოა, ტერიტორია

მნიშვნელოვნად დააზიანოს. დაზიანებები შეიძლება გამოიწვიოს: ტერიტორიებზე არასწორად დაგეგმილმა მარშრუტებმა და მისი დამთვალეირებლებით გადატვირთვამ; გარემოსთან შეუსაბამო ობიექტების მშენებლობამ; ავტოსატრანსპორტო საშუალებების ინტესიურად გამოყენებამ; ხეების ჭრამ ცეცხლის დასანთებად; სხვადასხვა სახის, აკრძალული, ე.წ. სუვენიერების შეგროვებამ; ნადირობამ; მყარი ნარჩენებითა და ქიმიური ნივთიერებებით დაბინძურებამ და ა.შ.

ზემოთ ჩამოთვლილი მიზეზების შედეგად ხდება: როგორც მყიფე, ასევე არამყიფე ეკოსისტემების დაზიანება-განადგურება; ნიადაგის ეროზია; გარემოს ესთეტიკური დამახინჯება; ტერიტორიების ბინადართა ბუნებრივი განვითარების პირობებისა და სიმყუდროვის დარღვევა ან მათი დამახინჯება-განადგურება; ტრანსპორტის შედეგად არასავალ გზებზე მცენარეული საფარის დაზიანება და გამონაბოლქვით ჰაერის დაბინძურება და სხვ.

ბუნებრივ ტერიტორიებზე ტურიზმიდან მიღებული სარგებელი შესაძლოა მნიშვნელოვანი იყოს, ამიტომ სწორი დაგეგმვისა და მართვის პირობებშიც გათვალისწინებული უნდა იყოს იმ უარყოფით შედეგებთან ბრძოლა, რაც თან ახლავს ტურიზმის განვითარებას. თუ კი ბუნებრივ ტერიტორიებზე, დასაშვებ ფარგლებში ტურისტებისათვის მაქსიმალური კომფორტი უნდა იყოს შექმნილი, იმავდროულად ტურიზმის განვითარების შედეგად მიყენებული ნეგატიური ზეგავლენა მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი. ეს საჭიროებს პოტენციური უარყოფითი ზეგავლენის ობიექტურ შეფასებას, მის სერიოზულ ანალიზს, პოტენციალის განვითარების და სიტუაციების აუცილებელ კონტროლს. ბუნებრივ ტერიტორიებზე, ტურიზმის არასწორ განვითარებას თან სდევს რიგი შეცდომები და გარემოსადმი მიყენებული ზიანი, რომელიც ხანდახან თანხებში შესაძლოა ძნელად გამოისახოს.

გამტარუნარიანობის პოტენციალის განსაზღვრა ეფუძნება ტურიზმის განვითარებისა და მისი პოტენციალის გამოყენების ისეთი დონის შენარჩუნებას რომელიც არ გამოიწვევს გარემოს სერიოზულ დაზიანებას და არ შექმნის სოციალურ — კულტურულ პრობლემებს. ამჟამად, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში, ტურიზმის დაგეგმვისას ფართოდ გამოიყენება მეთოდი რომელიც მდგომარეობს განვითარების მაღალი ზღვარის სისტემატურ განსაზღვრაში და ტურისტული რესურსების ოპტიმალურ გამოყენებაში. თუ კი, ადგილი აქვს გამტარუნარიანობის ზღვარის გადამეტებას, მაშინ აუცილებლად წარმოიშვება ეკოლოგიური, სოციალური და შესაძლებელია ეკონომიკური პრობლემებიც, შედეგად კი, შემცირდება ტურისტული პროდუქტის რეალიზაცია.

გამტარუნარიანობის პოტენციალი სხვადასხვაა იმისდა მიხედვით, თუ ქვეყნის რომელი რეგიონია უფრო განვითარებული ტურისტული თვალსაზრისით. გამტარუნარიანობის პოტენციალი ძირითადად ითვლება მთლიანად ქვეყნისათვის, მისი

ცალკეული რეგიონებისათვის, ან ცალკეული ტერიტორიებისათვის.

ოპტიმალური პოტენციალის განსაზღვრის ძირითადი კრიტერიუმებია:

• **(ფიზიკური)**

- ესთეტიკური ზემოქმედების და დატვირთვის მისაღები დონე;

- ეკოლოგიური სისტემების წონასწორობის ზღვრული დონე;

- როგორც მიწისზედა ფლორისა და ფაუნის, ასევე ზღვის გარემოს შენარჩუნება;

- საჰაერო, საწყლოსნო და ხმაურიანი დაბინძურების მისაღები დონე;

• **(ეკონომიკური)**

- ტურიზმის განვითარების მოცულობა, რომელიც მთლიანობაში უზრუნველყოფს ოპტიმალურ ეკონომიკურ სარგებელს;

- ტურიზმში დასაქმების დონე, რომელიც მისაღებია ადგილობრივი საზოგადოებისათვის;

• **(სოციალურ — კულტურული)**

- ტურიზმის განვითარების დასაშვები დონე, რომელიც წინააღმდეგობაში არ მოდის ადგილობრივი საზოგადოების ცხოვრების წესთან და საქმიანობის სახეებთან;

- ტურიზმის განვითარების დონე, რომელიც არ ქმნის უარყოფით ზეგავლენას და ხელს უწყობს ისტორიულ-კულტურული ძეგლების შენახვას, რენვას, ხელოვნების ნიმუშების შექმნას, ტრადიციების აღდგენას და ა.შ.

• **(ინფრასტრუქტურული)**

- ტურიზმის განვითარების დონე, რომელიც ხელს უწყობს საკმარისი რაოდენობის ხარისხიანი სატრანსპორტო საშუალებების და მასზე მომსახურების არსებობას;

- ტურიზმის განვითარების დონე, რომელიც ხელს უწყობს საკმარისი რაოდენობის ხარისხიანი ობიექტების მშენებლობას და მის მომსახურებას. ჭყლის, ელექტრომომარაგების, კანალიზაციის, მყარი ნარჩენების მოცილებას და ტელეკომუნიკაციების არსებობას.

ტურიზმის გამტარუნარიანი პოტენციალის მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს სეზონურობა. ხშირად, ტურისტების მიერ პოტენციალის გამოყენების ზღვრული დონე აღწევს პიკს, ამიტომ, საჭიროა მუდმივი კონტროლის არსებობა გარემოზე და აუცილებლობის შემთხვევაში შეიზღუდოს ტურისტთა ნაკადების რიცხვი.

ტურისტული პროგრამები მართვის ერთიანი დაგეგმვის ჩრჩილში, უნდა მოიცავდეს სხვადასხვა სპეციფიკურ ასპექტებს. ესენია:

- მონაცემთა შეგროვება და ანალიზი, რათა გადამწყვეტილებები დაეფუძნოს ადგილობრივი რესურსების, სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორების ცოდნასა და სხვა მოსაზრებებს;

- არსებობს ბუნების ღირსშესანიშნავი ადგილები, სადაც ტურისტული ინფრასტრუქტურის შენობა-ნაგებობებმა შესაძლოა მათ ხიფათი შეუქმნას

(ეკოსისტემების დაზიანება ან განადგურება, ესთეტიკური დაზიანება და სხვ.). კერძო წყაროებით დაფინანსებისას ხშირად მოითხოვენ, რომ ტურისტული ობიექტები განლაგდეს ლამაზ, ბუნებრივ უნიკალურ ადგილებში ან მათ სიახლოვეს. ამიტომ, ასეთ მშენებლობებს წინ უნდა უძღოდეს ეკოლოგიური და ეკონომიკური ანალიზი, ზონირების გეგმა. ჩატარებული ანალიზი საშუალებას იძლევა განისაზღვროს მშენებლობით მიღებული ყველა სარგებელი და დანახარჯები. გამორჩეულ, ესთეტიკური თვისებების მქონე ბუნებრივ ობიექტებს უდაოდ დიდი პოტენციური მნიშვნელობა აქვთ ტურიზმის განვითარებისათვის. ამიტომ, ზონირების გეგმის შედგენისას აუცილებელია შემუშავდეს ღირსშესანიშნავი ობიექტების სათანადო დაცვის ნესები და კონტროლი.

კონკრეტულ რეგიონში ტურიზმის დაგეგმვა და განვითარება უნდა ხორციელდებოდეს ეკოლოგიურ მოთხოვნათა პრინციპზე შემუშავებულ ბუნებათსარგებლობის კომპლექსური სახელმწიფო პროგრამის მიხედვით. ტურისტული პროგრამები ჩართული უნდა იყოს მოცემული რაიონის (რეგიონის) მინათსარგებლობის საერთო გეგმაში. ეს უკანასკნელი კი უნდა ითვალისწინებდეს იმ ეკონომიკურ სარგებელს, რასაც რაიონი (რეგიონი) მიიღებს ტურისტულ ზონაში ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარებით. ტურისტული ინფრასტრუქტურის ნორმალური განვითარებისათვის აუცილებელია სამთავრობო (ეროვნული, რეგიონული, ადგილობრივი) და კერძო სტრუქტურების მჭიდრო ურთიერთთანამშრომლობა.

ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარებამ შესაძლოა დაარღვიოს რესურსების ბუნებრივი წონასწორობა. ამიტომ, ალტერნატიული რესურსებისა და ეკოლოგიური ფასეულობების გამოყენების გათვალისწინებით, საჭიროა წინასწარ ზუსტად განისაზღვროს ტურიზმის რომელი სახეობები და მასთან დაკავშირებული როგორი ინფრასტრუქტურა უნდა განვითარდეს მოცემულ ტერიტორიაზე.

შიდა ტურიზმის განვითარების ხელშესაწყობად, კერძოდ, პარკის რეკლამირებისათვის შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას: ტელევიზია, გაზეთები, გამოცემის პლაკატები, კალენდრები პარკის პეიზაჟებით და სხვ., რათა ქვეყნის მოსახლეობა დაინტერესდეს ამ ადგილებით და საერთოდ, ბუნებრივ-შემეცნებითი ტურიზმით.

მართვის დაგეგმვის ერთიან კომპლექსში უნდა არსებობდეს ტურისტული ინფრასტრუქტურისათვის საჭირო ობიექტების განლაგების კონკრეტული გეგმები. მაქსიმალურად შეუმჩნეველმა ნაგებობებმა რაც შეიძლება ნაკლებად უნდა დააზიანოს გარემო, ვინაიდან მათი დომინირება თრგუნავს ბუნებრივ ფასეულობებს. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში აუცილებელია ობიექტების საშენ მასალად გამოყენებულ იქნას ადგილობრივი ბუნებრივი რესურსები: ქვები, ხე-ტყე, თიხა და სხვ. მიუღებელია უცხო მასალის (აზბესტი, ნიდაბლოკები და სხვ.) და მყვინთა, დისპარმონიის შემოტანი ფერის საღებავების გამოყენ-

ება. შენობა-ნაგებობების დაპროექტების, არქიტექტურული გაფორმების და მშენებლობის დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნას ადგილობრივი სტილი, კოლორიტი და ე.წ. „ეკოტექნოლოგიების“ გამოყენება.

## გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბ. ბარკალაია. ტურიზმის სტრატეგიული დაგეგმვა. თბ., 2009.
2. ბ. ბარკალაია. ეკოტურიზმი და მოსახლეობა. TACIS-ის გამოცემა, თბ., 2000.
3. National and Regional Planning tourism. WTO. MADRID. 1998.

## რეზიუმე

სტატიაში განხილულია: ტურისტული ბუნებათსარგებლობის ფორმები, სახეობები და მათი განზოგადებული ტიპოლოგიის ფუნქციური ნიშნების მიხედვით დაყოფა ძირითად ჯგუფებად. ბუნებრივი ტურისტული რესურსების ეკონომიკური შეფასების პრინციპები. ბუნებრივ ტერიტორიებზე ტურიზმის არასწორი განვითარებისა და მართვის შედეგად, გამოწვეული მნიშვნელოვანი დაზიანებები. ბუნებრივ ტერიტორიებზე ტურიზმიდან მიღებული სარგებელი. გამტარუნარიანობის პოტენციალიდან გამომდინარე, ტურიზმის განვითარების ისეთი დონის შენარჩუნება, რომელიც არ იწვევს გარემოს სერიოზულ დაზიანებას და არ ქმნის სოციალურ-კულტურულ პრობლემებს. ტურიზმის დაგეგმვისა და განვითარების განხორციელება ეკოლოგიურ მოთხოვნათა პრინციპზე. ოპტიმალური პოტენციალის განსაზღვრის ძირითადი კრიტერიუმები. ტურისტული პროგრამების მართვის ერთიანი დაგეგმვის ჭრილში, სხვადასხვა სპეციფიკურ ასპექტების გათვალისწინება და სხვ.

## Physical

- Aesthetic impact and implications pizikuriizikuri acceptable level of physical
- Ecological systems in equilibrium the marginal rate
- Terrestrial flora, fauna and marine environment preservation
- Air and water pollution, noise levels acceptable

## Economic

- The volume of tourism development which ensures optimum overall economic
- Tourism employment level acceptable to the local community

- Socio – cultural

- Level of tourism development which does not contradict with the local community 's way of life and activity
- The level of tourism development which does not create a negative impact and contributes to the maintenance of historical and cultural monuments of art, craft and design traditions to restore

## Infrastructure

- The level of tourism development which contributes to a sufficient number of high-quality vehicles and service
- The level of tourism development which facilitates the construction of a sufficient number of high-quality facilities and services, solid waste removal and sewage chqlis electricity and telecommunications

- The development of tourism infrastructure, natural balance and ecological values through the use of resources should be. Therefore it is necessary to accurately determine which types of tourism and related infrastructure should be developed as the natural.

b) The natural landscape of human motion as a result of some physical effects.

To avoid damage to natural areas, it is necessary to determine the potential capacity of the main criteria for determining the optimal capacity

The development of tourism infrastructure, natural balance and ecological values through the use of resources should be. Therefore it is necessary to accurately determine which types of tourism and related infrastructure should be developed as the natural.